

YENİ DÜNYA'NIN BULUNMASININ AVRUPAYA ETKİLERİ

Emrah BOZKURT

“Avrupa’da Aydınlanmacılık Hareketi’nin Ortaya Çıkışı”
Tezinin “*Yeni Dünya ve Yeni Problemler*” Bölümüdür.

emrahbozkurt.com

HAZİRAN 2018

TRABZON

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	III

GİRİŞ

1.Aydınlanmacılık Nedir?.....	3
2.Toplumsal Devinimlerde Biraradalık Perspektifi.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ORTAÇAĞ AVRUPASI FELSEFESİ

1.1.Antikçağ Felsefesinin Ortaçağ Felsefesine Etkisi.....	12
1.2.Aristoteles Tercümelelerinin Avrupa'ya Etkisi.....	14
1.3.Thomas Aquinas Özelinde Ortaçağ Felsefesinin Çerçevesi ve Mirası.....	18
1.4.Ortaçağ Aydınlığı/Karanlığı.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

2. AYDINLANMACILIK HAREKETİ'NİN TARİHSEL ALT YAPISI

2.1.Hayat Algısındaki Değişim.....	26
2.2.Rönesans.....	28
2.2.1.Hümanizm.....	31
2.2.2.İtalyan Rönesansı.....	32
2.2.2.1.Niccolò Machiavelli.....	34
2.2.3.Kuzey Rönesansı.....	40
2.2.3.1.Desiderius Erasmus.....	40
2.2.3.2.Thomas More.....	42
2.3.Reform.....	44
2.4.Yeni Dünya ve Yeni Problemler.....	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AYDINLANMACILIK HAREKETİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞI

3.1.Bilimin Yükselişi.....	50
3.1.1.Francis Bacon.....	52
3.1.2.Yeni Bir Evren.....	56
3.1.2.1.Nicolaus Copernicus.....	58
3.1.2.2.Tycho Brahe.....	60
3.1.2.3.Johannes Kepler.....	61
3.1.2.4.Giordano Bruno.....	64
3.1.2.5.Galileo Galilei.....	66
3.1.3.René Descartes ve Mekanikçi Felsefe.....	70
3.1.4.Isaac Newton.....	79
3.2.Aydınlanmacılık Hareketi'nin Gelişimi.....	85
3.2.1.Thomas Hobbes.....	85
3.2.2.Baruch Spinoza.....	86
3.2.3.John Locke.....	87
3.2.4.Gottfried Leibniz.....	88
3.2.5.George Berkeley.....	88
3.2.6.David Hume.....	89
3.2.7.Montesquieu.....	90
3.2.8.Voltaire.....	91
3.2.9.Jean-Jacques Rousseau.....	92
3.2.10.Denis Diderot.....	94
3.2.11.Immanuel Kant.....	94
SONUÇ.....	98

KAYNAKÇA

2.4.Yeni Dünya ve Yeni Problemler

Avrupalılar Yeni Dünya'yı keşfettikçe daha önceden farkında olmadıkları birçok şeyin farkına varıyorlardı. Yeni olan birçok şey beraberinde yeni problemler de getirmekteydi. Yapılan deniz aşırı yolculuklar Antikçağ'ın üstünlüğünü tehdit ediyordu. Basit denizciler, Yunanlı filozofların ve Kilise Babaları'nın tropikal bölgelerde yaşanmasının imkânsızlığı, okyanuslarda seyretmenin ve Cebelitarık'taki kayalıkların geçilmesinin olanaksızlığı konusunda söylediklerinin tam tersini görme olanağı bulmuşlardı. Yeni Dünya'da daha önce Yunanlılar'ın, Latinler'in ya da bu dünyanın insanının görmediği bitkiler ve hayvanlar vardı. Yeni Dünya'nın erkek ve kadınlarını, onların adetlerini detaylı olarak anlatan kitaplar yayımlandı. Kitabı Mukaddes'teki öykülerle, Yahudi-Hıristiyan dünyanın merkezinden uzak olan bu insanların yaşadığı gerçeğinin nasıl bağdaştırılacağı; Amerika'daki yerli halkın bir zamanlar medeni olan ırklarının barbarlara dönüşmüş torunları mı olduğu; dünyanın farklı yerlerinde yaşayanların farklı ırk ve halkların farklı kökenlere mi sahip olduğu; tüm insanların doğrudan Adem'in torunu olduğunun nasıl açıklanacağı; büyük tufanın nasıl gerçekleştiği vb. birçok soru sorulmaya başlandı.¹ Yeni Dünya ile gelen sorular Kitabı Mukaddes'in cevaplandırmakta zorlandığı sorular oldu. Başka yaşam biçimlerinin tarih sahnesine henüz çıkmamış olsalar da var oldukları anlaşıldı.² Tartışmalardan birisi de canlıların tek atadan mı yoksa farklı atalardan mı çoğaldıklarıydı. Giordano Bruno, Yeni Dünyada insan ve hayvanların bulunmasının bir sorun olmadığını ve her toprağın kendisine özgü canlılar ürettiğini gösterdiğini düşünüyordu. Amerika'daki halkın Adem'den türediğini varsaymanın doğru olmadığını öne sürdü ve "*hatta, tüm dünyada yaşayan kurtların, aslanların ve öküzlerin atası tek bir kurt, aslan ya da öküz bulunmaz, farklı topraklar kendi türlerini üretir*" diye vurguladı.³ Avrupalılar başka bir şeyin daha farkına varmışlardı; bir yazar Kızılderililer hakkında şunları yazıyordu: "*İnsanları kurnazlık ve hainlikten uzak, nazik, sevgi dolu ve sadık bulduk. Sanki Altın Çağ'da yaşanıldığı gibi yaşıyorlardı.*" Onlar için doğal bir dinin ışığında ahlâki bir hayat süren "*soylu vahşi*" kavramı ileri sürüldü. İlk günah sanki onlara bulaşmamış gibiydi. Bu dinlerin klasik mitoloji ve Yahudi-Hıristiyan geleneğinin eski mesellerine olan tuhaf benzerliği, Avrupalıların zihnindeki dinin tek ve tanrısal niteliği konusundaki algıda şüphe uyandırmıştı.

¹ Rossi, *a.g.e.*, s.63-64.

² Çotuksöken, *a.g.s.*, s.192.

³ Rossi, *a.g.e.*, s.65.

Bu durum ilerleyen dönemlerde Descartes gibi düşünürlerin, hakikati bulmada insan aklının dini desteğe ihtiyacı olmadığı görüşünü bildirmesine neden olacaktı.⁴

Avrupa Rönesans'ı yaşarken Yeni Dünya yerlilerine bu Rönesans'ın pek faydası dokunmamıştı. Özellikle İspanyol işgalciler yerlilere ne Platon'u ne Aristoteles'i ne Yunancayı ne de Latinceyi daha ilginç ise, İncil'i dahi öğretecek zaman bulamadılar. Çok kısa sürede üç uygarlık ve yüzlerce kabile yok edildi. Avrupa Ortaçağ'dan çıkmış Rönesans'ın nimetlerinden faydalanırken Yeni Dünya'ya Ortaçağ'ı yaşatıyordu. Bu durumun farkında olan ve bundan rahatsızlık duyan çok az sayıda entelektüel bu çelişik duruma karşıydı.⁵ Bazıları yeni dünya halklarının insani niteliğe sahip olmadıklarını savunacaktı: *"Onlar, devler, cüceler ve periler gibi ruhları dışında tıpkı insana benzerler. Kralları olan arılar ve liderleri olan yaban ördekleri gibi, insanların yasalarıyla yaşamaz kendi kalıtsal doğalarını izlerler."* Bazıları ise, onları her türden menfur rezaleti yapabilecek olan bir alt tür olarak tasvir ediyordu. Bu Avrupalılar gibi düşünmeyen Michel de Montaigne (1533-1592), *"Avrupalı olmayan halkları yargılamak Avrupalıların ya da Hıristiyanların bakış açısını benimsemek ne mümkün ne de adildir. İnsanlık kendisini sonsuz bir çeşitlilik içinde gösterir ve her bir topluluk diğerinin medeni olmadığı iddiasında bulunur."* diyerek konuya gerçekçi yaklaşmıştır.⁶ Bu tartışmalar Avrupalıların temel bir sorunla yüzleşmesini sağladı. *-Yerlileri insan türüne koşulsuz olarak dahil etmek mümkün müydü?*- Eğer insan değilse ne kültürleri ne dilleri ne de ne yiyip içtikleri önemli değildi. Fakat insanlarsa, XV. yüzyılın sonunda Avrupalılar için en azından düşünce düzeyinde savunulan değerler onlara da atfedilmeliydi. Bu kriz süreci insan hakları tasarımı için uygun bir düşünsel zemini ortaya çıkartmıştı. Bu dönemde yerliler işgal altındayken onlar için Francisco de Vitoria (1492-1546), hukuk kuramı oluşturmaya çalışmıştı. Tabii insan haklarına gidilecek yol sonraki yüzyıllarda ortaya çıkacaktı.⁷

⁴ Kılıoğlu, a.g.m., s.343.

⁵ Albayrak-Deveci, a.g.m., s.255.

⁶ Rossi, a.g.e., s.65.

⁷ Albayrak-Deveci, a.g.m., s.256.

KAYNAKÇA

- Akay, Ali, "Aydınlanma Üzerine: Eski ve Yeni Etkiler", *Toplumbilim-Aydınlanma Özel Sayısı*, sy.11, Temmuz 2000, İstanbul 2007, s.145-151.
- Aktay, Yasin, "Modernizmin Aydınlanma Vehmi", *Toplumbilim-Aydınlanma Özel Sayısı*, sy.11, Temmuz 2000, İstanbul 2007, s.103-112.
- Albayrak, Aydın - Deveci, Cem, "Ortaçağ Sonunda Evrensel Hukuk Arayışı ve İnsan Hakları: Vitoria'nın Siyaset Kuramı", *Doğu Batı-Ortaçağ Aydınlığı Özel Sayısı*, sy.33, Ağustos-Eylül-Ekim 2005, Ankara 2014, s.253-281.
- Anderson, Perry, "Modernlik ve Devrim", çev.Ali Türker Erdağı, *Toplumbilim-Aydınlanma Özel Sayısı*, sy.11, Temmuz 2000, İstanbul 2007, s.121-130.
- Anlı, Ömer Faik, "Hümanizm, Aydınlanma, Epistemoloji İlişkisi Antropo-epistemolojinin Olanacağı", *Bilim ve Ütopya*, sy.263, Mayıs 2016, Ankara 2016, s.21-24.
- Burke, Edmund, "Muhafazakârlık, Aydınlanma ve Siyaset", çev.Fatih Duman, *Muhafazakâr Düşünce*, sy.1, Yaz 2004, Ankara 2004, s.31-53.
- Casanova, José, *Modern Dünya'da Kamusal Dinler*, çev.Mehmet Murat Şahin, Sakarya 2014.
- Cassirer, Ernst, "Aydınlanma Çağının Düşünme Biçimi", çev.Doğan Özlem, *Toplumbilim-Aydınlanma Özel Sayısı*, sy.11, Temmuz 2000, İstanbul 2007, s.37-49.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Ankara 2017.
- Çiğdem, Ahmet, "'Şimdi" Sorulan Bir Soru Olarak Aydınlanma Nedir?", *Toplumbilim-Aydınlanma Özel Sayısı*, sy.11, Temmuz 2000, İstanbul 2007, s.91-94.
- Çotuksöken, Betül, "Betül Çotuksöken'le Ortaçağ Üstüne" (söyleşi:Özer Sayan), *Doğu Batı-Ortaçağ Aydınlığı Özel Sayısı*, sy.33, Ağustos-Eylül-Ekim 2005, Ankara 2014, s.175-198.
- Çotuksöken, Betül, "Düşünme ve Dil Bağlamında Aydınlanmacı Özne", *Toplumbilim-Aydınlanma Özel Sayısı*, sy.11, Temmuz 2000, İstanbul 2007, s.141-144.
- Çüçen, Abdülkadir, "Kötülük Problemi", *Doğu Batı-Ortaçağ Aydınlığı Özel Sayısı*, sy.33, Ağustos-Eylül-Ekim 2005, Ankara 2014, s.113-132.
- Dellaloğlu, Besim, "Aydınlanma, Modernite, Post-Modernite ve Sonrası", *Toplumbilim-Aydınlanma Özel Sayısı*, sy.11, Temmuz 2000, İstanbul 2007, s.85-89.
- Demirci, Kürşat, "ENGİZİSYON", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 1995, XI, s.238-241.
- Denby, David, "Aydınlanmanın Krizi, Modernizmin Krizi Mi?", çev.Lerzan Caner Taşçier, *Toplumbilim-Aydınlanma Özel Sayısı*, sy.11, Temmuz 2000, İstanbul 2007, s.95-101.
- Dickens, Charles, *İki Şehrin Hikayesi*, çev.Esen Rüzgar, Ankara 2012.

- Engineri, Melisa, "Aydınlanma Çağı ve Felsefesi", (Araştırma, Mersin Üniversitesi, 2008), s.1-15.
- Erdemli, Atillâ, "Aydınlanma Filozofu Olarak Descartes", *İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi*, sy: 27, 1990, s.99-113.
- Foucault, Michel, "Aydınlanma Nedir?", çev.Eda Özgül-Özlem Oğuzhan, *Toplumbilim-Aydınlanma Özel Sayısı*, sy.11, Temmuz 2000, İstanbul 2007, s.69-76.
- Foucault, Michel, "Doğruyu Söyleme Sanatı", çev.Eda Özgül-Özlem Oğuzhan, *Toplumbilim-Aydınlanma Özel Sayısı*, sy.11, Temmuz 2000, İstanbul 2007, s.77-80.
- Fromm, Ercih, İtaatsizlik Üzerine, çev.Nurdan Soysal, İstanbul 2016.
- Göka, Erol, "'Güç İlişkileri" Açısından Aydınlanma", *Toplumbilim-Aydınlanma Özel Sayısı*, sy.11, Temmuz 2000, İstanbul 2007, s.113-119.
- Göçmen, Doğan, "Aydınlanmacılığın Tarihsel Anlamı ve Güncel Mirası Üzerine", https://www.academia.edu/5215849/Ayd%C4%B1nlanmac%C4%B1%C4%B1%C4%9F%C4%B1n_Tarihsel_Anlam%C4%B1_ve_G%C3%BCncel_Miras%C4%B1_%C3%9Czerine, (erişim. 06.06.2018-13:50), s.1-14.
- Gürkan, Salime Leyla, "ENDÜLJANS", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 2011, XXXX, s.549-552.
- Güvenç, Sıla Şenlen, "Letters Written By A Turkish Spy Eserinde Aydınlanma: Kartezyen Felsefesi", *Dörtöge-Felsefe ve Bilim Yazıları*, sy.2, Bahar 2012, s.201-210.
- Göze, Ayferi, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, İstanbul 2016.
- Habermas, Jürgen, "Şimdinin Kalbinde Amaç Yüklenmek: Foucault'un Kant'ın "Aydınlanma Nedir?" Metni Hakkındaki Konferansı Üzerine", çev.Eda Özgül-Özlem Oğuzhan, *Toplumbilim-Aydınlanma Özel Sayısı*, sy.11, Temmuz 2000, İstanbul 2007, s.81-83.
- Hançerlioğlu, Orhan, "Bilgicilik Akımı", *Felsefe Ansiklopedisi*, c. I, İstanbul 1993, s.168.
- Hançerlioğlu, Orhan, "Dekartçılık", *Felsefe Ansiklopedisi*, c. I, İstanbul 1993, s.285-286.
- Hançerlioğlu, Orhan, *Düşünce Tarihi*, İstanbul 2017.
- Hançerlioğlu, Orhan, "Humanizm", *Felsefe Ansiklopedisi*, c. II, İstanbul 1993, s.341.
- Hume, David, *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*. çev.Aziz Yardımlı, İstanbul 1997.
- Harman, Ömer Faruk, " ENDÜLJANS", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 1995, XI, s.209-211.
- İrem, Nazım, "Karanlık/Aydınlık Anlatısı Olarak Ortaçağ ve Eski/Yeni Tarih Yazımı", *Doğu Batı-Ortaçağ Aydınlığı Özel Sayısı*, sy.33, Ağustos-Eylül-Ekim 2005, Ankara 2014, s.133-155.

- İşler, Ertuğrul, "Voltaire ve Rousseau Etrafında Aydınlanma Çağı Fransız Yazını'na Bir Bakış", *PAÜ. Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy.5, 1999, s.48-53.
- Kaçar, Turhan, "Ortaçağ'ın Dinsel Fermantasyonu", *Doğu Batı-Ortaçağ Aydınlığı Özel Sayısı*, sy.33, Ağustos-Eylül-Ekim 2005, Ankara 2014, s.97-111.
- Kant, Immanuel, "Aydınlanma Nedir? Sorusuna Yanıt", çev.Nejat Bozkurt, *Toplumbilim-Aydınlanma Özel Sayısı*, sy.11, Temmuz 2000, İstanbul 2007, s.17-21.
- Karlığa, Bekir, "Doğu-Batı Düşüncelerinde On Üçüncü Yüzyıl Dönüşümü", *Doğu Batı-Ortaçağ Aydınlığı Özel Sayısı*, sy.33, Ağustos-Eylül-Ekim 2005, Ankara 2014, s.159-172.
- Kayapınar, Mehmet Akif, "Aydınlanma Zihniyeti'nin Ötesi: Antropokozmik Bir Bakış Açısı", *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, c. XII, sy.22, Ocak 2007, s.27-38.
- Kayhan, Aslı, "Aydınlanma ve Jean-Jacques Rousseau", *Toplumbilim-Aydınlanma Özel Sayısı*, sy.11, Temmuz 2000, İstanbul 2007, s.57-68.
- Kılıçbay, Mehmet Ali, "Ortaçağ'ın Orta Malı Olmadığına Dair", *Doğu Batı-Ortaçağ Aydınlığı Özel Sayısı*, sy.33, Ağustos-Eylül-Ekim 2005, Ankara 2014, s.69-79.
- Kıllıoğlu, İsmail, "Aydınlanma'nın Felsefi Temellerinin Tartışması II", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, sy.5, Bahar 2015, s.333-359.
- Kömeçoğlu, Uğur, "Eleştirel Kant'ı Eleştirememek", *Toplumbilim-Aydınlanma Özel Sayısı*, sy.11, Temmuz 2000, İstanbul 2007, s.135-139.
- Le Goff, Jacques, "Ortaçağ'da Batı Avrupa", çev.Nilüfer Uluç, *Doğu Batı-Ortaçağ Aydınlığı Özel Sayısı*, sy.33, Ağustos-Eylül-Ekim 2005, Ankara 2014, s.39-68.
- Mendelssohn, Moses, "Aydınlanma Nedir? Sorusu Üzerine", çev.Ali İrgat, *Toplumbilim-Aydınlanma Özel Sayısı*, sy.11, Temmuz 2000, İstanbul 2007, s.13-15.
- Özcan, Zeki, "Ortaçağ'da Birey ve Bireyleşme", *Doğu Batı-Ortaçağ Aydınlığı Özel Sayısı*, sy.33, Ağustos-Eylül-Ekim 2005, Ankara 2014, s.11-37.
- Öz, Mustafa, "RÂFİZİLER", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 2007, XXXIII, s.396-397.
- Rossi, Paolo, *Modern Bilimin Doğuşu*, çev.Neşenur Domaniç, İstanbul 2009.
- Rousseau, Jean-Jacques, *Toplum Sözleşmesi*, çev.Vedat Günyol, İstanbul 2016.
- Russell, Bertrand, *Batı Felsefesi Tarihi*, çev.Ahmet Fethi, İstanbul 2017.
- Saygın, Alkım, "Kant'ın Aydınlanma Görüşü ve Foucault'nun Eleştirileri Üzerine", https://www.academia.edu/29148072/Kant_%C4%B1n_Ayd%C4%B1nlanma_G%C3%B6r%C3%BC%C5%9F%C3%BC_ve_Foucault_nun_Ele%C5%9Ftirileri_%C3%9Czerine_Alk%C4%B1m_Sayg%C4%B1n_Kahve_Molas%C4%B1_12.04.2013-26.04.2013, (erişim. 06.06.2018-13:50), s.1-11.

- Schmidt, James, "Aydınlanma Nedir? Moses Mendelssohn ve Immanuel Kant Berlinische Monatsschrift'i Nasıl Yanıtladı", çev.Fahrettin Altun, *Toplumbilim-Aydınlanma Özel Sayısı*, sy.11, Temmuz 2000, İstanbul 2007, s.23-36.
- Şekerci, Ahmet Erhan, "Avrupa'da Aydınlanma ve Dini Tolerans Algısının Düşünsel Temelleri", *21. Yüzyılda Din ve Uluslararası İlişkilerdeki Dönüşüm*, ed. Filiz Çoban Oran, Ankara 2017, s.147-177.
- Şekerci, Ahmet Erhan, "Aydınlanma ve Bilim: Bilimsel Zihnin Yeniden İnşası ve Dönüşümü", *Bilim Tarihi ve Felsefesi*, ed.Ömer Bozkurt, Mardin 2016,
- Şekerci, Ahmet Erhan, *Aydınlanma ve Din*, İstanbul 2015.
- Şekerci, Ahmet Erhan, "Aydınlanmanın Ulusal Karakteri Üzerine Analitik Bir Deneme", *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni*, ed. Bayram Ali Çetinkaya, c. III, İstanbul 2015, s.153-212.
- Taşçı, Serdar, "Aydınlanma(ma)nın Felsefesi", *Toplumbilim-Aydınlanma Özel Sayısı*, sy.11, Temmuz 2000, İstanbul 2007, s.131-134.
- Timuçin, Afşar, "Aydınlanma Düşüncesi", *Toplumbilim-Aydınlanma Özel Sayısı*, sy.11, Temmuz 2000, İstanbul 2007, s.51-56.
- Tunçel, Ahu, "Yöntem Ya Da Eleştiri Yetisi Olarak Aydınlanma Akılcılığı", *Tabula Rasa*, sy: 25-26, 2012, s.70-82.